

คนทีเขมา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Vitex negundo* L. วงศ์ Lamiaceae

ลักษณะพืช ไม้พุ่ม สูง 3-4 เมตร แตกกิ่งก้านมาก กิ่งอ่อนเป็นเหลี่ยม มีสีเทา มีขนปกคลุม กิ่งและใบ มีกลิ่นหอม แขนงมีขนสั้นนุ่มสีเทา เปลือกต้นบางสีน้ำตาล ใบ เป็นใบประกอบแบบนิ้วมือ เรียงตรงกันข้าม มีใบย่อย 5 ใบ ใบคล้ายรูปหอกหรือรูปไข่ หรือรูปขอบขนานแกมรูปใบหอก กว้าง 1-4 เซนติเมตร ยาว 4-13 เซนติเมตร ขอบใบเรียบหรือหยักเล็กน้อย ปลายใบยาวแหลม หลังใบสีเขียวเข้ม ท้องใบมีสีขาว และมีขนอ่อนปกคลุม ดอก ออกเป็นช่อแบบช่อแยกแขนงที่ปลายกิ่ง มีดอกขนาดเล็กจำนวนมาก กลีบดอกสีขาวแกมสีเหลืองอ่อน ด้านนอกมีขนละเอียด โคนกลีบดอกติดกันเป็นกรวย ส่วนปลายแยกคล้ายริมฝีปาก ปากบนแยกเป็น 3 แฉก ปากล่าง 2 แฉก ผล ผลสด รูปทรงกลมมีสีน้ำตาล เปลือกแข็ง ภายในมีเมล็ด 1 เมล็ด พบที่สูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 600-2,000 เมตร⁽¹⁾

ส่วนที่ใช้ ใบ

สรรพคุณ ฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ แก้ปวด แก้อักเสบ รักษาไข้หวัด แก้เสมหะ ปกป้องตับ ต้านจุลชีพ ใช้ภายนอกแก้กลาก เกื้ออื่น แก้ฝี แก้เชื้อราที่เท้า

ตำรายาไทย กิ่ง แก้ไข้หวัด ไอ เจ็บคอ ปวดข้อ ปวดฟัน แผลพุพองจากไฟไหม้ เปลือกต้น รสหอมร้อน แก้ไข้ แก้ฟกบวม แก่ริดสีดวง แก่ลมเสียดแทง ปวดท้อง แก่พยาธิ ช่อดอก รสหอมฝาด เป็นยาฝาดสมาน แก้ไข้ แก้ท้องเสีย ใบ รสหอมร้อน ใช้ภายนอกแก้กลาก เกื้ออื่น แก้ฝี แก้เชื้อราที่เท้า บาดแผลจากของมีคม สุนัข หรือตะขาบกัด รักษาไข้หวัด แก้เสมหะ รักษาบิดไม่มีตัว รักษาไข้มาลาเรีย แก้เจ็บคอ แก้หูอักเสบ แก้ลำไส้อักเสบ แก้ไข้

มาลาเรีย แก้วชาน ถอนพิษสาหร่ายทะเล ปวดแสบเป็นพิษ ผสมกับน้ำอาบเพื่อให้มีกลิ่นหอม หรือจะใช้ทา หน้าผากรักษาอาการปวดศีรษะ น้ำคั้นจากใบสดรับประทานแก้ปวดศีรษะ แก้เยื่อจมูกอักเสบ ผล รสหอมร้อน ใช้ ขับเสมหะ แก้หอบหืด ไอ แก้ไข้หวัด ไข้ป่า ไข้มาลาเรีย ไข้รากสาดน้อย แก้เหน็บชา รักษาแผลในกระเพาะอาหาร ราก รสร้อนเมา แก้ลม ขับเหงื่อ แก้วริดสีดวงแห้ง แก้ไข้หวัด ขับเสมหะ แก้ไอ แก้หอบหืด ขับปัสสาวะ แก้วโรครักษาอาหาร ขับพยาธิเส้นด้าย แก้วโรคปวดข้อ รักษาโรคมมาลาเรีย รากและใบ รับประทานหรือประคบ แก้ปวดตามข้อตามกล้ามเนื้อ⁽¹⁾

ข้อมูลเพิ่มเติม

การศึกษาทางเภสัชวิทยา:

ฤทธิ์ปกป้องตับ สารสกัดจากคนที่เขมาสามารถนำมาพัฒนาเพื่อใช้เป็นยาปกป้องตับ จากความเป็นพิษที่เหนี่ยวนำด้วย carbon-tetrachloride, ยาต้านเชื้อแบคทีเรีย ได้แก่ isoniazid, rifampin และ pyrazinamide, thioacetamide ที่ทำให้เกิดพังผืดในตับ เปรียบเทียบกับยามาตรฐาน silymarin ได้⁽²⁾

ฤทธิ์ต้านอนุมูลอิสระ สารสกัดเมทานอลจากใบ มีฤทธิ์ยับยั้งอนุมูลอิสระ DPPH ในหลอดทดลอง

ฤทธิ์แก้ปวด น้ำมันหอมระเหยจาก ใบ และส่วนอื่นๆ ของคนที่เขมา มีฤทธิ์ลดอาการปวดในสัตว์ทดลอง ผ่านระบบประสาทส่วนกลาง และระบบประสาทส่วนปลายได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นอกจากนี้ยังพบว่าขนาดของสารสกัดที่ต่ำกว่าขนาดที่ใช้รักษาจะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพของยาแก้ปวด เช่น aspirin, meperidine ฯลฯ จึงอาจใช้ร่วมกับยาแก้ปวดเพื่อเสริมฤทธิ์กัน⁽²⁾

การศึกษาทางพิษวิทยา:

การทดสอบความเป็นพิษเฉียบพลันไม่พบความเป็นพิษเฉียบพลัน และเมื่อป้อนสารสกัด ethanol จากใบ คนที่เขมาให้แก่หนูแรท โดยพบว่าขนาดที่ทำให้หนูตายครึ่งหนึ่ง(LD₅₀) มีค่าเท่ากับ 7.58 g/kg⁽²⁾ และการทดสอบความเป็นพิษของสารสกัดของพืชที่อยู่เหนือดิน สกัดด้วย ethanol และน้ำ (1:1) เข้าช่องท้องของหนูถีบจักร ขนาดที่ทำให้หนูตายครึ่งหนึ่ง มากกว่า 1 กรัม/กิโลกรัม⁽³⁾

เอกสารอ้างอิง:

1. Faculty of Pharmaceutical Sciences Ubon Ratchathani University. *Vitex negundo* L. [Internet]. <http://www.phargarden.com/main.php?action=viewpage&pid=314>
2. Abidin, L., Ahmad, A., Mir, SR., Mujeeb, M., Khan, SA. 2015. Ethnobotany, phytochemistry and pharmacological potential of *Vitex negundo* L. (five-leaved chaste tree): An updated review. *Journal of Coastal Life Medicine*, 3(10):826-33.
3. สมบูรณ์ เกียรตินันท์, ลีนา ผู้พัฒนาพงศ์, อติศร พุกะนันต์, อำพล บุญเปล่ง, ชนิตา จรัสไพฑูรย์, พิณิต ชินสร้อย, ประภาส มาสขาว, ประศาสน์ สวัสดิ์อำไพรักษ์, นฤมล พงษ์โพธิ์, ทศพร อยู่ฤทธิ. 2553. พืชสมุนไพรประเภท ต้น เล่ม 1. สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา:กรุงเทพมหานคร.